

Negentien heiligen in het licht van de Vaderlandse Geschiedenis

In de serie bedevaartplaatsen in het bisdom Rotterdam staat deze keer Brielle in de schijnwerpers, waar de negentien 'Heilige Martelaren van Gorcum' worden vereerd. Deze geestelijken werden in 1572 vermoord omdat ze hun geloof niet wilden afzweren. Dit bedevaartsoord staat weer volop in de belangstelling.

Op de zachte lentedag van ons bezoek ligt het bedevaartsoord erbij als een plaatje. Omzoomd door fris groen en witte bloemen, onder een blauwe hemel. Pastoor Thijs van Zaal (officieel 'custos'/bewaarder van het heiligdom) en Henny Kester, lid van de Bisschoppelijke Brielse Commissie, hebben zojuist een groep scholieren rondgeleid. Pastoor Van Zaal: "Als je het verhaal vertelt merk je dat sommigen bij zichzelf nagaan: 'Zou ik zo dapper zijn?' Een jongen zei: 'Nou, als dat gebeurt zou ik gauw

overstappen'. Standvastigheid in het geloof, daar gaat het vooral om. Natuurlijk zijn de culturele en historische context ook belangrijk, die kun je er goed mee verbinden. Zo loopt er op het jaarlijkse feest van de verovering van Den Briel – op 1 april van alles rond, verkleed als Geus, broeder, non, Spaanse soldaat... een mooie vertoning, uit het leven gegrepen. De stad werkt en denkt met ons mee; we staan ook op het gemeentelijke cultuurweb."

Traditie en religie

Rond 9 juli maken honderden bedevaartgangers hun gang naar Brielle. Dan wordt de jaarlijkse Nationale Bedevaart gehouden. Van Zaal: "Het is een mengeling van oude en nieuwe vormen van geloofsbeleving; er zijn er die al vijftig jaar

Zonneschijn door de ramen van de Bedevaartkerk.

meedoen. We beginnen de dag met de viering van de Eucharistie, waarin de bisschop van Rotterdam of een andere bisschop voorgaat. In 2000, het Heilig Jaar, celebreeerden zelfs zeven bisschoppen. 's Middags wordt de Rozenkrans gebeden, wordt de Kruisweg gehouden en is er een processie met relieken van de Martelaren op het Martelveld."

Vaak komen er groepen uit parochies die de Martelaren van Gorcum of één van hen tot patroon hebben. In juli en augustus ontvangen de 22 vrijwilligers dagelijks mensen. De één komt meer uit religieuze motivatie, de ander uit toeristische belangstelling. Mevrouw Kester: "Ik doe dit al tien jaar en voel wel aan wat men komt 'halen'. En dat vertel ik dan."

'Adopteer een beeld'

We gaan met mevrouw Kester de hoge kerk door. Het is er stil, de zonnende ramen aan weerskanten van het priesterkoor werpen een licht-

Het Martelveld bij de Bedevaartkerk.

krans rond de crucifix. Houten beelden van de negentien martelaren staan op sokkels langs de banken. "Nee, ze kunnen natuurlijk niet écht lijken, maar hun beeltenis laat wel hun hoedanigheid zien, als rijke broeder of arme franciscaan, als eenvoudige kloosterling of kloosteroverste. Ze worden nu gerestaureerd. Het kost tussen de vier- en achtduizend euro per stuk; we hebben de actie 'Adopteer een beeld' bedacht."

Relieken gevraagd

De reliekschrijn, een art-deco kunstwerk uit 1923, is van brons en bevat de beenderen van martelaren die rond 1874 nog op het Martelveld werden aangetroffen. In de 17e eeuw zijn de beenderen van de martelaren naar Brussel gebracht om ze te behoeden voor vernietiging door protestanten. In de Sint Niklaaskerk in Brussel staat een schrijn met relieken van de Gorcumse martelaren. Ook daar worden zij jaarlijks plechtig herdacht.

De bronzen schrijn met relieken van de H. Martelaren van Gorcum.

Foto's: Floris Meijssing

Korte geschiedenis verering van de Heilige Martelaren van Gorcum in Brielle

Het is in het begin van de Tachtigjarige oorlog. De watergeuzen steunen Willem van Oranje in zijn verzet tegen de overheersing van Spanje en veroveren begin juli 1572 Gorinchem (Gorcum). Tegelijk met het politieke verzet wordt er door de volgelingen van de nieuwe leer – de Protestanten – tegen de Katholieke Kerk geageerd. En zo moet een aantal katholieke geestelijken, onder wie de gardiaan van het Franciscanenklooster Nicolaas Pieck en de pastoor Leonardus van Veghel, het ontgelden. De Geuzen nemen hen mee naar Brielle, dat op 1 april in handen van de opstandelingen is gevallen. Daar moeten ze hun katholieke geloof afzweren, met name het geloof in Jezus' aanwezigheid in de Eucharistie en de bijzondere plaats van de Paus in de kerkgemeenschap. Als ze dat weigeren worden ze gemarteld, maar ze geven niet toe. Na een schijnproces worden negentien geestelijken ter dood veroordeeld en na zware folteringen op 9 juli 1572 opgehangen in een schuur bij het Elisabethsklooster, in de buurt van Brielle.

Opkomst en verdwijning van de verering

Door een breed verspreid verslag van de martelingen worden de Martelaren van Gorcum een voorbeeld van standvastigheid en deugdzaamheid. Er komen verhalen in omloop over wonderen die op voorspraak van de martelaren zouden zijn gebeurd. De plaats van het klooster van Te Rugge en de turfschuur waar alles is gebeurd wordt, hoewel verwoest en afgebroken, een belangrijke gedenkplaats voor

katholieken. In 1615 doen twee Franciscanen in het geheim op deze plek opgravingen, om relieken van de begraven martelaren – onder wie elf van hun eigen orde – te bemachtigen. Na een nauwgezet onderzoek in de jaren 1619-1620 geeft de paus in 1621 toestemming voor publieke verering van de relieken. Die zijn in 1618 naar de Goedelekerk in Brussel gebracht en van daaruit verspreid over de Zuidelijke Nederlanden. In 1675 worden de 19 mannen in Rome zalig verklaard. De heiligverklaring volgt in 1867 door paus Pius IX, maar pelgrimages zijn er niet meer mede vanwege de protestantse overheersing. Op de locatie is in die tijd ook niets meer te zien behalve een vijver. In de achttiende eeuw zien de katholieken in Brielle en omgeving het terrein nog wel als heilige plaats, maar weten niet meer waarom...

Herleving van de bedevaart na Heiligverklaring martelaren

Brielle valt op 1 april 1572 als één van de eerste steden in handen van de protestantse opstandelingen: een belangrijk moment in de Nederlandse geschiedenis. G.P. Wilmer, in 1861 bisschop van Haarlem geworden, vindt dat ook de katholieke kant van de zaak belicht moet worden. Na grondig onderzoek wordt het terrein dat de katholieken dan beschouwen als heilige plaats – zonder te weten waarom – inderdaad als locatie beschouwd van de moord op de martelaren. Dit terrein is in bezit van het protestantse Merulastichting in Brielle en wordt in 1865

via een katholieke stroman door het bisdom aangekocht. In 1880 verrijst aan de rand van het zogenaamde Martelveld een eenvoudige houten kapel, met daarin houten beelden van de 19 martelaren, en in 1921 wordt, binnen de contouren van de turfschuur, een monument opgericht. Een bronzen reliekschrijn wordt in 1923 in deze houten kapel geplaatst. Aan de andere zijde van het Martelveld wordt in 1932 de huidige stenen bedevaartskerk gebouwd met 650 plaatsen voor pelgrims. In deze kerk krijgen de beelden van de negentien martelaren ook weer een plaats. Er komen in dat jaar 16.000 pelgrims naar Brielle toe!

De bedevaart naar Brielle in onze tijd

Rond 1965 loopt de belangstelling voor bedevaarten overal terug, ook die naar Brielle. Binnen het bisdom Rotterdam, maar ook daarbuiten, blijven er wel groepen actief die bedevaarten organiseren. Zo rond 1983 neemt het aantal traditionele bedevaarten weer toe en komen er weer pelgrims, vooral uit de plaatsen waar de martelaren geboren zijn: Weert, Den Bosch en Elshout; en in België: Weelde en Poppel. Momenteel zorgt de Brielse Bisschoppelijke Commissie voor het onderhoud van het bedevaartsoord en voor het levend houden van het gedachtegoed van de martelaren. Jaarlijks vindt rond 9 juli een Nationale Bedevaart plaats.

Bronnen:

Peter Jan Margry en Charles Caspers, *101 Bedevaarten in Nederland*, uitgeverij Bert Bakker 2008, www.meertens.knaw.nl, De tijdelijke dood, stripverhaal door Geert De Sutter; ISBN 978-2-930273-44-0.

Pastoor Van Zaal krijgt af en toe, uit binnen- en buitenland en zelfs Amerika, verzoeken om relikwieën te sturen voor hun kerken of kloosters. Deze verzoeken worden allemaal behandeld door het bisdom.

We komen op het nu zo vredige Martelveld waar de contouren van de turfschuur op de grond staan aangegeven. Hier gebeurde het, eeuwen geleden. Je eerste gedachte is, dat dit gelukkig verleden tijd is. Om het volgende moment te worden teruggefloten in het besef, dat het voorbeeld van de Martelaren in deze tijd nog even actueel is als toen.

De Nationale bedevaart is dit jaar op 11 juli. Informatie: www.bisdomrotterdam.nl, www.martelarenvangorcum.nl.

Pastoor M.J.A.J. van Zaal (60), bewaarder van het heiligdom in Brielle.